

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Нона Димитрова Глушкова – доцент в ПУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Пловдив

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки професионално направление 3.4. Социални дейности докторска програма Социални политики и социална работа

Автор: Мария Христова Сиракова

Тема: Социална работа и благополучие при семейства на деца с увреждания

Научен ръководител: проф. д-р Нели Илиева Бояджиева – СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. София

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-1448 от 12.07.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Социална работа и благополучие при семейства на деца с увреждания“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.4. Социални дейности, докторска програма Социални политики и социална работа. Автор на дисертационния труд е Мария Христова Сиракова – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Социални дейности“ с научен ръководител проф. д-р Нели Илиева Бояджиева от СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. София

Представеният от докторанта Мария Христова Сиракова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на 4 от научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- приложения към дисертационния труд

Докторантът е приложил 4 броя публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Мария Христова е родена на 05.09.1967 г. Има магистърска степен по Психология, придобита през 2008 г. в ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ – гр. Велико Търново. В периода 2010 – 2016 г. тя получава допълнителна квалификация в ПУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Пловдив в областта на диагностиката и терапията на лица с увреден слух и професионална квалификация в МУ – гр. Пловдив в сферата на приложната психология

и психотерапията. От 2019 г. е зачислена като задочен докторант в катедра „Социални дейности“ към Педагогическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Пловдив. Наред с това тя декларира притежаването на редица сертификати и удостоверения, свидетелстващи за участието ѝ в проекти, обучения, национални и международни научни форуми. Член е на Съюза на учените в България.

Мария Сиракова има над 20-годишен трудов стаж, в по-голямата част от който съчетава квалификациите си в сферата на психологията със социалните дейности.

Професионалният опит на докторанта по специфичен начин кореспондира с направлението и с научната специалност на дисертацията. От биографичните данни на докторанта е видно, че тя има насоченост за научноизследователска и практическа дейност, при които е възможно обвързването на психологията със социалната работа и това е допринесло за избор на представената тема на дисертационния труд.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Изследваният в дисертационния труд проблем е актуален предимно в научно-приложно отношение. Степента на актуалност на проблема и на задачите, разработени в дисертацията, са с висока степен на целесъобразност, която произтича от необходимостта за повишаване на ефективността на социалната работа в практико-приложен аспект, особено когато във фокуса на изследването е поставена социалната работа по посока на благополучието на семейства на деца с увреждания.

4. Познаване на проблема

В представения дисертационен труд Мария Сиракова демонстрира добро познаване на състоянието на проблема. То е резултат както от проучването, изследването и оценяването на 78 литературни източници (36 на кирилица, 26 на латиница и 16 електронни източници – повечето от които от последните 25 години), така и от пряката професионална реализация на докторанта.

Мария Сиракова извежда на преден план проблемът за практическата реализация на семейно-ориентирания подход в социалната работа, целяща постигане на субективно благополучие и пълноценно функциониране на семействата с дете с увреждания.

Следва да се отбележи, че докторантът има визия как да адаптира базовите теоретичните постановки към идеята за оптимално организиране и осъществяване на подобен тип модел на семейно-ориентиран подход в социалната работа.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и дава възможност да се намери адекватен отговор на задачите, планирани за разрешаване в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Съдържанието на дисертационния труд следва структура, която съответства на поставените изследователски задачи, а именно: увод, четири глави, препоръки, заключение, литературни източници, приложения и приноси. Същинският обем на текста с използваната литература е 208 страници без приложенията и приносите. В текста се съдържат 28 фигури и 11 таблици

В Увода на дисертационния труд се уточнява актуалността, значимостта и мотивацията за избор на заявената проблематика, фиксирани са целта, задачите, хипотезите,

обектът и предметът на изследването, като е описано и структурното съдържание на дисертационния труд.

В Първа глава се осъществява теоретичен обзор на литературата по темата на дисертацията, като са предвидени отделни параграфи за състоянието на проблема, свързан с децата с увреждания, за проблемите на семейството при отглеждане на дете с увреждане и за социалната работа с такива семейства. В първия от тези параграфи е уточнен обхватът на проблема, изведени са рискови фактори за възникване на увреждания при деца, изяснена е същността и класификацията на уврежданията и е направен исторически преглед на уврежданията при децата. След изясняване на същността на семейството, докторантът обръща внимание на влиянието на увреждането на дете върху субективното благополучие на семейството и очертава необходимите промени, подпомагачи подобряване качеството на живот на семейства с дете с увреждане. Целесъобразно третият параграф в тази глава е посветен на социалната работа при семейства с дете с увреждане, като са очертани нормативната рамка и характеристиката на социалната работа със семейства с увреждане, описани са модели и подходи в социалната работа, адекватни на разглеждания проблем и е поставен акцент върху функционирането на семейство на дете с увреждане в контекста на постигането на субективно семейно благополучие. В съдържателен план би било добре в тази глава от дисертационния труд да се обърне по-сериозно внимание на същността на благополучието и на базата на диференцирането на понятия като благополучие, благосъстояние, благоденствие да се установи и възприеме единен терминологичен апарат, валиден за темата на дисертационния труд.

Във Втора Глава последователно са дефинирани цели (формулирани по-скоро като задачи), коректно са фиксирани задачи, обект, предмет и обхват на дисертационното изследване; уточнени са и аспекти на субективното семейно благополучие в семейство с дете с увреждане, които се изследват; описани са методиката, организацията и етапите на емпиричното изследване. При описанието на организацията и етапите на изследване има известен дискомфорт при проследяването на логиката на използваните методи (кои от методите са част от пилотното проучване и кои са използвани в същинското проучване). Този факт се компенсира до някаква степен с акуратното описание на областите на проучване с всеки отделен метод.

В Трета глава е представен анализът на резултатите от проведеното емпирично изследване при спазването на последователността: анализ на резултатите от пилотното изследване със съответните изводи по посока на формулирана хипотеза – анализ на резултати от същинското изследване. Впечатление прави пространното осъществяване на анализа на резултатите от същинското изследване, онагледен с графики и таблици, в които резултатите надлежно са описани в количествен план. Качественият анализ на данните печели от решението на докторанта да анализира поотделно различните променливи, свързани с влиянието на социалната работа върху субективното благополучие.

В Четвърта глава са представени обобщени резултати и изводи, които спокойно биха могли да се ситуират съответно: изводите от литературния обзор и от теоретичния анализ на изследванията – след Първа глава, а изводите от отделните етапи на емпиричното изследване – след всеки от етапите в Трета глава със съответната насоченост към издигнатата хипотеза. Формулираните препоръки за практиката са целесъобразни.

В заключението са изведени основни констатации, следващи логиката: постигнати цели и решени задачи на дисертационния труд, резултат от проверяването на хипотезите на пилотното и същинското изследване.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

В дисертационния труд са посочени 5 приноса, които съответстват на научната специалност и може да се отнесат към научно-приложните и към практико-приложните приноси. В значителна степен приемам формулираните от докторанта приноси и бих ги обобщила така:

1. Проучването обогатява научните теории за взаимовръзката между социалната работа със семейства с дете с увреждане, от една страна, и субективното благополучие на семействата и качеството на живот на децата с увреждания, от друга страна.
2. Чрез направеното проучване на потребностите на семейство с дете с увреждане, чрез очертаването на възможностите за адекватна социална подкрепа и чрез описаните и анализирани фактори, които влияят върху благополучието на децата с увреждания и на техните семейства, би могло да се стимулира разработването на по-ефективни програми и политики за подпомагане на семейства с дете с увреждане по посока на идентифицирането на рискови и защитни фактори за успешно справяне с трудностите при отглеждане и възпитание на дете с увреждане.
3. Прилагането на семейно-ориентиран подход в социалната работа е релевантно на политиките за подпомагане на децата с увреждане и на техните семейства с фокус върху цялостния им благополучен развой за пълноценно функциониране.

8. Преглед на публикациите по дисертационния труд

Мария Сиракова представя **4 публикации** по темата на дисертационния труд, публикувани в периода на разработването му, от тях: **една** в съавторство, публикувана в сборник от международен форум, **една** – в Годишник на Шуменския университет, **една** – в списание „Научни трудове на СУБ – Смолян“ и **една** от публикациите е под печат (приложена е служебна бележка от главния редактор на списанието в уверение на това, че публикацията е включена в бр. 13 от 2024 г. на Е-списание „Образование и развитие“ на ДКПРС при ПУ „Паисий Хилендарски“).

Всички публикации отразяват различни етапи от реализирането на дисертационния труд.

Не са налице данни за съвпадение или припокриване на публикациите с участия в други процедури.

9. Лично участие на докторанта

Имам основания да смятам, че проведеното дисертационно изследване, получените резултати и формулираните приноси са лично дело на докторанта.

10. Автореферат

Съдържанието и качеството на автореферата отговарят на изискванията – представя структурата, синтезира основните акценти в изследването и отразява резултатите и приносите, постигнати в дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

По отношение на представения комплект материали нямам сериозни забележки.

По отношение на цялостното оформление и на представянето на дисертационния труд имам няколко забележки:

- В Първа глава би било добре да се акцентира по-сериозно върху същността и особеностите на благополучието като категория и да се уточни спецификата на социално-емоционалното благополучие, към което е ориентирана част от емпиричното изследване;
- Технически грешки (напр. несъответствие между наименования на параграф в съдържанието и в основния текст на дисертацията – с. 36; при техническото оформление се срещат разлики в разредката в основния текст – напр. с. 38, с.75; липсва номерация на приложенията);
- Номерацията в съдържанието би могла да се оптимизира;
- На доста места се откриват стилистични, граматични и пунктуационни грешки, които лесно биха могли да се отстранят своевременно;
- Библиографското описание се нуждае от прецизиране.

Независимо от критичните бележки представеният за обсъждане дисертационен труд притежава своите достойнства. Цялостното изследване показва, че докторантът е професионално ангажиран към изследваната проблематика и притежава изследователски потенциал.

12. Лични впечатления

На базата на неколнократните представяния и отчети на текущата работа по дисертацията ѝ у мен е оформена представата за докторанта като отговорен и отдаден на работата си човек, ориентиран към подобряване на професионалната практика.

13. Въпроси към докторанта

В последната си препоръка споменавате „участие на социалния работник в работата на екипа на училището с цел адаптиране на детето с увреждане в образователната среда и ангажираност относно превенция на социално изключване и дискриминация“ и в тази връзка са въпросите ми:

Как виждате ролята на социалния работник в системата на училищното образование по отношение на превенцията на социалното изключване и на дискриминацията?

Има ли място социалният работник в организации за предучилищното образование? Защо?

Ако се реализират професионално в образователна среда, какви специфични качества, умения и компетентности би се наложило да притежават социалните работници, чийто контингент са семейства с дете с увреждане?

14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръката ми към докторанта е целенасочено проследяване на влиянието на семейно-ориентирания подход в сферата на социалната работа със семейства с дете с увреждане и задълбочаване на интереса към него, ако не в изследователска, то в диагностична, консултативна, корекционна и превантивна посока.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ),

Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът Мария Христова Сиракова **притежава** теоретични знания и професионални умения по научна специалност Социални дейности, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Предвид гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Мария Христова Сиракова в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.4. Социални дейности, докторска програма „Социални политики и социална работа“.

20.09.2024 г.
гр. Пловдив

Рецензент:
/Доц. д-р Нона Глушкова/